

Παραδοσιακή μέθοδος διδασκαλίας - «Παραδοσιακά» Προγράμματα Γλωσσικής Διδασκαλίας

Κώστας Δ. Ντίνας
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

διευκρίνιση

- ❖ ανέκαθεν η (γλωσσική) πράξη (πρέπει να) αντανακλά(;) τις θεωρητικές (γλωσσικές) θέσεις
- ❖ Έτσι, από τα αρχαία χρόνια (αλεξανδρινή περίοδος) ως τις αρχές του 20ού αιώνα
- ❖ κυριαρχεί η **παραδοσιακή προσέγγιση** στη γλωσσική διδασκαλία

2

Η (προ)ιστορία

- Αλεξανδρινοί: γραμματική τέχνη = «η τέχνη του γράφειν» > γραπτή γλώσσα
- παρανοήσεις και προκαταλήψεις:
 - α) γραπτή - προφορική (ομιλούμενη) γλώσσα
 - β) εξέλιξη γλώσσας
- «κλασικό λάθος»

3

«κλασικό λάθος»

- i) Προτεραιότητα στο γραπτό λόγο,
- ii) Διδακτική (ρυθμιστική) γραμματική: πρότυπη γλώσσα (νόρμα), κανονιστική γραμματική
- iii) Γλωσσική αλλαγή = φθορά > «καθαρότητα»
- Απικισμός - διγλωσσία (καθαρεύουσα - δημοτική)
- **συνέπειες στη γλωσσική διδασκαλία**

4

συνέπειες στη γλωσσική διδασκαλία

- Όλους τους επόμενους αιώνες ένας
- διχασμός ανάμεσα στην προφορική και τη γραπτή γλώσσα
- ένας διχασμός ανάμεσα στην γλώσσα της εποχής και την αρχαία της εκδοχή
- αυτά ως τα μέσα του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ού

5

A. Ο ιστορικισμός στη Γλωσσολογία και στη Διδασκαλία της γλώσσας

- Ο ιστορικισμός είναι ένα από τα κινήματα της Γλωσσολογίας του 19ου-20ού αιώνα
 - που διαμόρφωσαν τις πρόσφατες τάσεις και θεωρίες.
- Είναι η τάση της Γλωσσολογίας που εξετάζει την ιστορία της γλώσσας.
- Είναι σημαντικό κίνημα, γιατί προετοίμασε το δρόμο για τον δομισμό.

6

Ο δανός γλωσσολόγος Otto Jespersen (1922)

- διατύπωσε επιγραμματικά τις αρχές του κινήματος:
- «*Το διακριτικό χαρακτηριστικό της γλωσσικής επιστήμης, όπως την αντιλαμβανόμαστε σήμερα, είναι ο ιστορικός της χαρακτήρας*».

7

Ο ιστορικισμός θα μπορούσε να συνοψιστεί

- στην άποψη του Paul ότι η γλωσσολογία, στο βαθμό που είναι ή φιλοδοξεί να είναι επιστημονική, έχει απαραίτητως ιστορικό χαρακτήρα.
- Ο ιστορικιστής υιοθετεί την άποψη ότι το μόνο είδος ερμηνείας που ισχύει στη γλωσσολογία είναι εκείνο που ένας ιστορικός μπορεί να δώσει:
 - οι γλώσσες είναι όπως είναι, γιατί με την πάροδο του χρόνου έχουν υποστεί ένα πλήθος εσωτερικών και εξωτερικών πιέσεων.
- εμφανής η διαφοροποίηση σε σχέση με τους αλεξανδρινούς

8

Ο ιστορικισμός τοποθετείται χρονικά

- ανάμεσα στα 1816
- (εκδίδεται το βιβλίο του Franz Bopp *Για το κλιτικό σύστημα της σανσκριτικής σε σύγκριση με εκείνο ελληνικής, της λατινικής κ.λπ.*)
- και του 1916
 - (χρονιά που εκδίδονται τα *Μαθήματα* του Saussure).
- Δίνει έμφαση
 - α) στην ιστορία των γλωσσών (ιστορική γραμματική, διαχρονικές φωνολογικές αλλαγές), και
 - β) στη σύγκριση μεταξύ των γλωσσών (πρωτογλώσσες, Ινδοευρωπαϊκή κ.λπ.).

9

Από την άποψη της διδακτικής της γλώσσας:

- στο πλαίσιο του ιστορικισμού και με βάση κυρίως την παράδοση που σχετιζόταν με τη διδασκαλία των νεκρών/κλασικών γλωσσών

10

Παραδοσιακή μέθοδος διδασκαλίας

- Η πιο παλιά μέθοδος, γνωστή και ως κλασική
- Η ΠΜ εντελώς **εμπειρική**, χωρίς θεωρητική θεμελίωση, διαμορφώθηκε εμπειρικά με τον καιρό
 - χρησιμοποιήθηκε στη διδασκαλία των κλασικών
 - αλλά και των ζωντανών ως τον Β' παγκόσμιο Πόλεμο
 - σε μερικές χώρες εφαρμόζεται ακόμη και σήμερα με μικρές αλλαγές.

11

Η κύρια θεωρητική αρχή που λανθάνει

- είναι το μοντέλο: **λέξη** και **παράδειγμα**·
- σύμφωνα με αυτήν κύρια μονάδα ανάλυσης, περιγραφής άρα και διδασκαλίας είναι η **λέξη**,
- όπως αυτή λειτουργεί μέσα στο σύστημα των παραδειγματικών σχέσεων της γλώσσας και κυρίως των μορφολογικών.

12

Η βασική αυτή αρχή αποδίδει με ακρίβεια

- τη μονοδιάστατη αντίληψη που χαρακτηρίζει την ΠΜ, η οποία περιορίζεται μόνο στον **παραδειγματικό** άξονα της γλώσσας
 - (ομάδες λέξεων, κλιτικά παραδείγματα, εξαιρέσεις κ.λπ.),
- **δεν** επεκτείνεται ταυτόχρονα και στον **συνταγματικό**
 - με συνέπεια να μην μπορεί να δώσει ολοκληρωμένη εικόνα του γλωσσικού φαινομένου.

13

Σχετικά με την εκμάθηση του Κ1 (αλλά και του Κ2)

- η ΠΜ επικεντρώνεται στη συσσώρευση **γνώσεων** που δεν μετατρέπονται σε γλωσσική **δεξιότητα**.
- Ο μαθητής πρέπει να ξέρει πολλά **για τη γλώσσα** όχι όμως και **την ίδια τη γλώσσα**.
- Η ΠΜ δεν ενδιαφέρεται καθόλου για τους ψυχολογικούς και γνωστικούς παράγοντες
 - που εμπλέκονται στη διαδικασία μάθησης της γλώσσας.

14

Για την Παραδοσιακή Μέθοδο

- προτεραιότητα έχει η **γραμματική** με έμφαση στα **λογοτεχνικά κείμενα**
- και δεν έχει βιωματικό και ουσιαστικό χαρακτήρα.
- Η μέθοδος είναι **παραγωγική**,
 - απαιτείται δηλ. πρώτα η **διδασκαλία** και **εκμάθηση** του κανόνα
 - και ακολουθεί η **εφαρμογή** του.

15

Η ΠΜ επιδιώκει

- την ανάπτυξη πρωτίστως της δεξιότητας της ανάγνωσης
 - (κατανόηση γραπτού λόγου)
- και δευτερευόντως της δεξιότητας της παραγωγής γραπτού λόγου
 - (γραφή, ορθογραφία, γραπτές ασκήσεις).

16

Οι προφορικές δραστηριότητες στην ΠΜ

- είναι ελάχιστες και οι συνηθέστερες είναι:
 - συζήτηση με τον δάσκαλο με αφορμή πληροφορίες που υπάρχουν στο κείμενο
 - ερώτηση - απάντηση, η συνηθέστερη προφορική δραστηριότητα

17

Αντίθετα οι γραπτές δραστηριότητες

- είναι πάρα πολλές με σπουδαιότερες:
 - την καθ' υπαγόρευση ορθογραφία
 - τη σύνταξη διάφορων ειδών κειμένων (εκθέσεων, ημερολογίων, περιλήψεων κ.λπ.)
 - τις γραπτές ασκήσεις στην τάξη ή στο σπίτι

18

Οι διδακτικές δραστηριότητες

- στηρίζονται στις εξής μεθοδολογικές αρχές:
 - επανάληψη,
 - απομνημόνευση,
 - έμφαση στην ακρίβεια και την ορθότητα

19

Οι παράγοντες:

- Ο μαθητής: ενώ όλα γίνονται γι' αυτόν,
 - ο ίδιος δεν παίρνει πουθενά ενεργό μέρος, ο μεγάλος απών
- Ο διδάσκων: ο βασικός συντελεστής και κυρίαρχος της μαθησιακής διαδικασίας.
 - κάθεται σε υπερυψωμένη έδρα (κύρος και δύναμη) και αποτελεί την πρωταρχική πηγή γνώσεων

20

Το διδακτικό υλικό:

- περιορίζεται μόνο στα περιεχόμενα του ενός και μοναδικού διδακτικού εγχειριδίου.
- Δεν χρησιμοποιούνται άλλα οπτικοακουστικά μέσα πλην του εγχειριδίου και του πίνακα.

21

Η πορεία διδασκαλίας κατά την Π.Μ:

- Α' μέρος (επεξεργασία κειμένου):
 - 1. διάβασμα από τον διδάσκοντα και απόδοση του γενικού νοήματος από τους μαθητές
 - 2. επεξεργασία του κειμένου
- Β' μέρος (διδασκαλία γραμματικής):
 - 3. διδασκαλία του νέου γραμματικού φαινομένου, πάντοτε παραγωγικά, και
 - 4. ανάθεση εργασιών για το σπίτι.

22

20ός αιώνας: δομισμός, F. de Saussure (1916)

- ❖ επιστημονικό κίνημα - το όνομά του από την έμφαση στην έννοια της **δομής** (structure - **στρουκτουραλισμός**).
- ❖ η γλώσσα **σύστημα** στοιχείων και όχι μια απλή συμπαράθεση στοιχείων,
- ❖ συγκροτείται, δηλαδή, από μονάδες σε διάφορα επίπεδα (φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, σημασία),
- ❖ οι οποίες βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση μεταξύ τους.

23

Η γλώσσα θεωρείται ιδιαίτερο σύστημα,

- ❖ το οποίο νοείται ως ένα «όλον», που αποτελείται από συγκεκριμένα μέρη, τα συστατικά του στοιχεία.
- ❖ Η αναγνώριση του συστηματικού χαρακτήρα της γλώσσας αναδεικνύει τη συγχρονική αυτάρκειά της:
- ❖ επειδή η γλώσσα σε κάθε δεδομένη στιγμή είναι **σύστημα επικοινωνίας**,
- ❖ η περιγραφή και η μελέτη της **δεν προϋποθέτει το ιστορικό της παρελθόν**

24

Δομή θεωρείται ένα οργανωμένο όλο

- ❖ που διαθέτει συστηματική υπόσταση,
- ❖ απαρτίζεται από επιμέρους ενότητες ή στοιχεία που είναι σε άμεση αλληλεξάρτηση,
- ❖ ενώ ασκούν στα πλαίσια του συστήματος ξεχωριστές λειτουργίες
- ❖ πβ. την κυβέρνηση μιας χώρας

25

Στη γλώσσα θα μπορούσαμε να πούμε ότι

- ❖ κανένα επιμέρους στοιχείο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως γλωσσικό
- ❖ παρά μόνον αν εξεταστεί σε σύγκριση με τα υπόλοιπα με τα οποία μοιάζει ή διαφοροποιείται
- ❖ και πάντοτε μέσα στα πλαίσια ενός ευρύτερου γλωσσικού συνόλου, μιας γλωσσικής δομής.

26

Στη σύνταξη, π.χ.

- ❖ ένα στοιχείο μπορεί να χαρακτηριστεί υποκείμενο,
- ❖ μόνο αν αποτελεί στοιχείο δομής, εντάσσεται δηλ. σε μια πρόταση όπου συνυπάρχει και συλλειτουργεί με το ρήμα, το αντικείμενο κ.λπ.
- ❖ μια απομονωμένη λέξη έξω από προτασιακή δομή δεν μπορεί να είναι υποκείμενο.
- ❖ ο «ενικός» αριθμός είναι αδιανόητος χωρίς τον «πληθυντικό»,
- ❖ η «ονομαστική» πτώση χωρίς την «αιτιατική» κ.λπ.

27

Δείγμα δομιστικής προσέγγισης

- ❖ Η ανάλυση μιας γλώσσας κατά τη δομιστική (στρουκτουραλιστική) θεωρία ακολουθεί δύο βασικές διαδικασίες:
 - ❖ την κατάτμηση (segmentation)
 - ❖ και την ταξινόμηση (classification).

28

1. Κατάτμηση:

- ❖ ο τεμαχισμός του σε ελάχιστα συστατικά στοιχεία (segments).
- ❖ Η διαδικασία αυτή λέγεται κατάτμηση (segmentation), «ανάλυση σε άμεσα συστατικά», π.χ.

Ο μαθητής έγραψε την άσκηση				
Ο μαθητής έγραψε την άσκηση				
Ο	μαθητής	έγραψε	την	άσκηση
Ο	μαθητής	έγραψε	την	άσκηση
Ο	μαθητής	έγραψε	την	άσκηση
Ο	μαθητής	έγραψε	την	άσκηση

29

2. Ταξινόμηση

- ❖ η κατάταξη και κατηγοριοποίηση των στοιχείων αυτών,
- ❖ ώστε να περιγραφεί η δομή της γλώσσας και ο ρόλος του κάθε στοιχείου μέσα στο γενικότερο σύστημα
- ❖ κατανημητική σύνταξη του λόγου:

Ο μαθητής έγραψε την άσκηση

Π				
ΟΦ		ΡΦ		
ΑΡΘΡ	Ο	ΡΦ		
ΑΡΘΡ	Ο	Ρ	ΟΦ	
ΑΡΘΡ	Ο	Ρ	ΑΡΘΡ	Ο

30

Η δομιστική προσέγγιση στη διδασκαλία

- ❖ Εμφανίστηκε στις ΗΠΑ κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο
- ❖ χρησιμοποιήθηκε κυρίως για τη διδασκαλία του Κ2.
- ❖ και συνδέεται με τη γλωσσολογική σχολή του αμερικανικού δομισμού
- ❖ με έμφαση στην έννοια της δομής.

31

Θεωρητική βάση του δομισμού

- ❖ στη γλωσσική διδασκαλία είναι η ψυχολογική σχολή του συμπεριφορισμού (behaviorism).
- ❖ Στα πλαίσια της συμπεριφοριστικής θεωρίας η γλώσσα είναι μορφή της ανθρώπινης συμπεριφοράς.
- ❖ Η γλώσσα θεωρείται σειρά υποκατάστατων απαντήσεων σε φυσικά ερεθίσματα οι οποίες ερμηνεύονται με το συμπεριφοριστικό σχήμα $E > A$.

32

Στη γλωσσική διδασκαλία ο δομισμός

- ❖ έστρεψε το ενδιαφέρον των μελετητών από τη λέξη στην πρόταση
- ❖ ασκήσεις με κενά για συμπλήρωση,
- ❖ γραμματική με παραδείγματα,
- ❖ φρασούλες στο νηπιαγωγείο,
- ❖ διδασκαλία συντακτικού

33

Ενδεικτικά παραδείγματα

- αναλυτικών προγραμμάτων γλωσσικής διδασκαλίας
 - νηπιαγωγείου
 - δημοτικού
 - γυμνασίου/λυκείου

34

Η Επικοινωνιακή Προσέγγιση

- ❖ Η εμφάνιση της Γενετικής - Μετασχηματιστικής Θεωρίας
 - ❖ (μέσα της δεκαετίας '60)
- ❖ οδήγησε σε αμφισβήτηση των διδακτικών μοντέλων που στηρίζονται στο Δομισμό
 - ❖ της Ακουστικο-προφορικής Μεθόδου στις ΗΠΑ και
 - ❖ της Καταστασιακής Διδακτικής Μεθόδου στη Μεγάλη Βρετανία

35

Απ' τη μια μεριά

- ❖ ο N. Chomsky απέδειξε ότι το δομιστικό μοντέλο ήταν ελλιπές
 - ❖ (δε λάμβανε υπόψη τη δημιουργική ικανότητα των ομιλητών)
- ❖ απ' την άλλη νέοι βρετανοί γλωσσολόγοι
 - ❖ (C. Candlin, K. Widdowson, K. Morrow, W. Littlewood)
- ❖ τόνισαν τη λειτουργική/επικοινωνιακή πλευρά της γλώσσας
- ❖ + η Κοινωνιογλωσσολογία

36

Κοινωνιογλωσσολογία

- ❖ μέσα της δεκαετίας του '60
- ❖ σχέση γλώσσας - κοινωνίας
- ❖ Το πεδίο που καλύπτει:
 - ❖ η γλωσσική ποικιλότητα σε όλες της διαστάσεις (γεωγραφική, κοινωνική, ιστορική, επιπέδων ύψους κ.λπ.),
 - ❖ η περιγραφή και ερμηνεία της λειτουργίας των γλωσσικών ποικιλιών,
 - ❖ η διγλωσσία και η πολυγλωσσία,
 - ❖ η σχέση της γλώσσας με την ταυτότητα (φύλο, έθνος κ.λπ.).

37

αντικείμενο - βασικές αρχές της ΚΓ

- ❖ Ο δομισμός προσπάθησε να «ουδετεροποιήσει» τη γλώσσα
 - ❖ ανεξάρτητη από πολιτικές και κοινωνικές αντιθέσεις
- ❖ κριτική των κοινωνιογλωσσολόγων στους δομιστές: ο καθένας προβάλλει και περιγράφει ό,τι ο ίδιος θεωρεί σωστό
 - ❖ (πβ. και την παλιότερη ρυθμιστική αντίληψη).
- ❖ Προβάλλεται επίσης μια συστηματική, ομοιογενής και ενιαία γλώσσα, πράγμα αντίθετο στην πραγματικότητα.

38

Η γλώσσα όμως

- ❖ δε χρησιμοποιείται από τους ομιλητές με τον ίδιο πάντα τρόπο αλλά
 - ❖ α) μέσα στην ίδια γλωσσική κοινότητα υποσύνολα ομιλητών παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις στη φωνητική, το λεξιλόγιο κ.λπ., πβ. ιδιώματα, και
 - ❖ β) τα ίδια άτομα δε χρησιμοποιούν το ίδιο πάντα επίπεδο γλώσσας αλλά την προσαρμόζουν στις συγκεκριμένες συνθήκες επικοινωνίας.

39

με βάση όλα αυτά τα νέα δεδομένα

- ❖ (Chomsky - ΓΜΓ + ΚΓ + απόψεις των βρετανών γλωσσολόγων)
- ❖ Οι βρετανοί αυτοί γλωσσολόγοι
- ❖ ακολουθώντας τους λειτουργιστές γλωσσολόγους
 - ❖ (J. Firth και M.A.K. Halliday)
- ❖ και στηριζόμενοι στους αμερικανούς κοινωνιογλωσσολόγους
 - ❖ (D. Hymes, J. Cumpers, W. Labov)
- ❖ και σε ορισμένους φιλοσόφους της γλώσσας
 - ❖ (J. Austin και J. Searle)

40

Εν κατακλείδι

- ❖ παραδοσιακή γραμματική:
 - ❖ η γραμματική της λέξης
- ❖ δομισμός:
 - ❖ η γραμματική της πρότασης
- ❖ σήμερα (ΚΓ + ΣΛΓ + Κριτικός Γραμματισμός):
 - ❖ η γραμματική του κειμένου και (κυρίως) του συγκειμένου

41

τέλος

42